

Politisk kronik

1. halvår 2006

Lektor Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Ud over de sædvanlige emner på den indenrigspolitiske dagsorden såsom skattestop, beskæftigelsessituationen, forskning, uddannelse, efterløn, pensionsalder, velfærdsreform mv., var det nødvendigt, at statsminister Anders Fogh Rasmussen i nytårstalen også forholdt sig til den spændte situation, der var opstået i forholdet til den muslimske verden som følge af offentliggørelsen af 12 karikaturtegninger af profeten Muhammed i Jyllands-Posten den 30. september 2005.

Statsministeren gjorde det klart, at han fordømte enhver udtalelse, handling eller tilkendegivelse, som forsøgte at dæmonisere grupper af mennesker på baggrund af deres religion eller etniske baggrund. Den gode danske tradition for en vidtgående ytringsfrihed skulle foregå i gensidig respekt og forståelse, og de enkelte utilladeligt krænkende ytringer, der havde været, og som han tog klart afstand fra, skulle ikke overskygge den kendsgerning, at tonen i den danske debat i almindelighed både var redelig og ordentlig. Han sagde videre, at der i Danmark var en sund tradition for at stille kritiske spørgsmål til alle autoriteter, hvad enten de var politiske eller religiøse, og at netop dette afslappede forhold til autoriteterne med brug af humor og satire havde skabt fremskridtet i det danske samfund. Derfor var ytringsfriheden så afgørende, og den kunne ikke gradbøjes. Den var ikke til forhandling. Men hver enkelt havde et ansvar for at forvalte den på en sådan måde, at der ikke opildnedes til had og ikke

splintrede det fællesskab, som var én af Danmarks stærke sider.

Den 4. januar modtog Udenrigsministeriet officielt Den Arabiske Ligas protestskrivelse mod tegningerne, som ligaen havde vedtaget den 29. december 2005. I skrivelsen blev den danske regering opfordret til at gå ind i sagen. Den 5. januar havde udenrigsminister Per Stig Møller en telefonsamtale med ligas generalsekretær, og de blev enige om at søge sagen bilagt. I et efterfølgende brev til generalsekretæren medsendtes dele af statsministerens nytårstale, som generalsekretæren ville videresende til medlemmerne af ligaen. Per Stig Møller gjorde det i øvrigt klart under samtalen, at flere arabiske aviser havde misinformeret om danske forhold.

Blandt andet at Danmark var i gang med at udgive en censureret oversættelse af Koranen, at Jyllands-Posten ikke var en selvstændig avis, men styret af regeringen, og at islamiske trossamfund ikke var anerkendt i Danmark.

De fejlagtige informationer var muligvis – her stod påstand mod påstand – fremkommet under rejser til Egypten, Syrien og Libanon, som delegationer af herboende muslimer havde foretaget i december måned 2005. Rejserne var et led i bestræbelserne på at skabe et internationalt pres mod den danske regering for at få den til at fremkomme med en undskyldning for offentliggørelsen af tegnin-

gerne, samt forover for religiøse og politiske ledere at gøre opmærksom på den efter delegationsdeltagernes opfattelse generelt marginaliserede og ikke-respekterede situation muslimer levede under i Danmark.

En drivende kraft bag disse bestræbelser på at lægge et internationalt pres på den danske regering var Det Islamisk Trossamfund og dets leder imam Ahmed Abu Laban. Det var – ifølge hans eget udsagn – repræsentanter for Det Islamiske Trossamfund, der havde opfordret Den Arabiske Liga til at tage sagen op på udenrigspolitisk plan, og det havde også havde rejst sagen over for den egyptiske ambassadør Mona Omar Ottia, der herefter sammen med ti andre ambassadører fra muslimske lande havde anmodet om et møde med den danske regering, hvad den havde afslået. Hun fandt, at førnævnte telefonsamtale var et skridt i den rigtige retning, men at sagen endnu ikke var slut. Ahmed Abu Laban mente heller ikke at sagen var slut. Der manglede en undskyldning, så sagen levede stadig i mange muslimske lande.

Heri havde han ret. Den 26. januar hjemkaldte Saudi Arabien sin ambassadør til konsultationer samtidig med, at saudiske religiøse og politiske ledere opfordrede til boykot af danske varer, en opfordring der blev fulgt, og som især ramte Arla's produkter. Boykotten spredte sig hurtigt og effektivt til andre muslimske lande. Herefter tog begivenhederne for alvor fart.

Den 28. januar udtalte direktør i Dansk Industri Hans Skov Christensen, at tiden nu var kommet til, at Jyllands-Posten brugte sin ytringsfrihed til at forklare, hvordan bladet forholdt sig til det faktum, at avisens Muhammed-tegninger havde krænket følelserne hos større befolkningsgrupper, og de konsekvenser det havde for erhvervslivet. Bestyrelsesformanden for Grundfos Niels Due Jensen mente den 29. januar, at det ikke ville skade Jyllands-Posten at give en undskyldning, selvom

avisen mente, at den havde ret i alt, hvad den havde gjort. Pia Kjærsgaard opfordrede i en intern email til partigruppen, at de skelnede klart mellem islam og fundamentalistiske islamister, og at det var mod de sidstnævnte, Dansk Folkeparti skulle rette kritikken.

Den 29. januar afbrændte demonstranter foran de rullende tv-kameraer Dannebrog i Nablus på Vestbredden. Samme dags aften bragte den arabiske tv-station Al-Jazeera et live-interview med Jyllands-Postens kulturredaktør Flemming Rose, som indledte med at sige, at det ikke havde været avisens intention at krænke nogen. Denne indledning blev dog ikke oversat af simultantolken. En meget presset statsminister brød den 30. januar en ugelang tavshed. På TV2 fastholdt han regeringens principielle standpunkt i sagen, men tilføjede, at han havde en sådan respekt for menneskers religiøse overbevisning, at han personligt aldrig selv ville fremstille Muhammed, Jesus eller andre religiøse skikkelser på en måde, som kunne krænke andre mennesker. Samme dag udsendte Jyllands-Posten gennem alle nyhedsbureauer i Mellemøsten en erklæring, hvori avisens undskyldte, at mange muslimer var blevet krænket.

På et udenrigsministtermøde i Bruxelles den 30. januar fik Danmark de øvrige EU-landes opbakning, hvis striden med den muslimske verden om tegningerne udviklede sig til en officiel handelsboykot af danske varer, ligesom udenrigsministrene fordømte trusler og angreb på nordiske borgere. Regeringen intensiverede den diplomatiske storoffensiv samtidig med at flere flagafbrændinger og afbrændinger af billeder af Anders Fogh Rasmussen fandt sted. Kravet var en klar og utvetydig officiel undskyldning fra den danske regering og Det Islamiske Trossamfunds talsmand Ahmed Akkari fandt, at Jyllands-Postens undskyldning ikke var god nok. Statsminister Anders Fogh Rasmussen konkluderede den 31. januar, at Danmark var oppe imod ustyrlige kræfter, der

krævede en helt særlig indsats. Og det havde han ganske ret i.

Knap 150 aviser over hele Europa offentliggjorde af principielle grunde i et forsvar for ytringsfriheden alle eller nogle af Jyllands-Postens karikaturtegninger, hvilket yderligere skærpede konflikten i og uden for Europa. Også den folkerigeste islamiske stat Indonesien sluttede sig nu til protestbevægelsen. Situationen var så alvorlig, at regeringen tog to usædvanlige skridt. Dels gav statsminister Anders Fogh Rasmussen den 2. februar et interview på den arabiske nyhedskanal Al-Arabiya, dels inviterede den samtlige diplomatiske repræsentationer i København til et møde den 3. februar for at orientere om regeringens holdning og standpunkt.

Den egyptiske ambassadør Mona Omar Attia, en af nøglefigurerne i det muslimske diplomatiske korps, erklærede efterfølgende, at hun på mødet ikke havde fået tilstrækkeligt at vende tilbage med. Hun efterlyste en klokkeklar undskyldning fra Jyllands-Posten, og hun lagde ikke skjul på ønsket om, at den danske regering hjalp en sådan undskyldning på vej. Det var hendes opfattelse, at regeringen selvfølgelig kunne gribe ind over for avisen, når Danmarks nationale sikkerhed og økonomi var på spil. Hun mente, at krisen ville fortsætte en tid endnu, hvilket udtalelserne og tonen i fredagsbønnen i de arabiske moskeer også pegede på.

Den 4. februar afbrændte rasende demonstranter den danske ambassade i Syriens hovedstad Damaskus og dagen efter blev det danske konsulat i Libanons hovedstad Beirut under voldsomme uroligheder også nedbrændt, og dagen efter igen gik det ud over ambassaden i Iran. Danmark stod nu ifølge udenrigsminister Per Stig Møller midt i den største udenrigspolitiske krise siden 1945. Den danske offentlighed var slet og ret chokeret.

I den følgende uge kom der tegn på, at krisen havde toppet. I og med at aviser i en lang række andre lande havde offentliggjort tegningerne, var fokus ikke længere alene på Danmark. De shia-muslimske Ashura-helligdage, hvor millioner af shiamuslimer deltog i religiøse optog, forløb uden yderligere voldsomheder. EU's diplomatiske indsats syntes også at have en effekt. Det samme kan siges om den skriftlige erklæring 41 af verdens mest betydningsfulde islamiske lærde og muftier udsendte den 13. februar, hvori de tog afstand fra den seneste tids voldelige protestdemonstrationer og ambassadeafbrændinger. Fredagsbønnen blev ikke brugt til eskalation. I løbet af de næste måneder aftog krisens omfang og dybde gradvist.

Tilbage stod en rystet dansk offentlighed med et i store dele af verden nyt og andet internationalt image, end det danskerne var vant til at leve med. Den goodwill, danskerne normalt blev mødt med ude i verden, kunne ikke længere tages for givet. Danske turister pillede Dannebrog af rygsækken. Muhammed-krisen og tilstedeværelsen af danske kamptropper i Irak og Afghanistan bevirkede, at Danmark ikke længere var det lille puslingeland, der hyggede sig i smug. Det var rykket direkte ind i centrum af en af de store globale konfliktdimensioner.

Indenrigspolitisk blev der selvfølgelig spurgt til, hvordan det havde kunnet udvikle sig, som det gjorde. Vælgernes umiddelbare reaktion kunne aflæses i meningsmålingerne. De viste øget tilslutning til Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti og Det radikale Venstre og et fald i tilslutningen til Socialdemokraterne, som havde udvist nogen signalforvirring med hensyn til den borgfred, partierne havde erklæret at ville holde under krisen. Krisen skabte også en indenrigspolitisk polarisering.

Der rejstes selvfølgelig krav om en undersøgelse af forløbet. Dansk Folkeparti ville have de danske imams og den egyptiske re-

gerings rolle undersøgt til bunds. Det fik tilslutning fra oppositionen, som i tillæg hertil også ville have en uvildig undersøgelse af regeringens håndtering af sagen. Det fandt Dansk Folkeparti slet ikke, at der var nogen grund til. Så det forslag kom ikke videre, og oppositionen måtte i stedet nøjes med stille kritiske spørgsmål til ministrene i folketingsalen.

I et interview i Berlingske Tidende den 26. februar sagde statsminister Anders Fogh Rasmussen om den hjemlige debat under krisen, at han virkelig syntes, at der havde været tale om en principløshed over en bred kam. Det var en principløshed, der rakte fra brede kredse i erhvervslivet over til brede kredse i kultur- og medielivet. Han gentog, at som statsminister tilkom det ikke ham at redigere aviserne. Han nøjedes med at konstatere, at for hans vedkommende var fårene blevet skilt fra bukkene. Denne svada blev to dage efter fulgt op af skatteminister Kristian Jensen, som erklærede, at man klarere fra Dansk Industris side skulle have bakket op om de frihedsrettigheder, det danske samfund byggede på, og at dele af erhvervslivet havde ført en dobbeltstandard for at tækkes afsætningen, og at det i denne sag for alvor havde sat profit højere end principper.

Disse udfald blev mødt med en skarp reaktion fra dele af erhvervslivet og fra medie- og kulturverdenen for ikke at tale om oppositionspartierne til venstre for regeringen. De mente, at statsministeren unødigt gravede dybe grøfter og såede splid, og de efterlyste, hvem statsministeren mente, der var bukke, og hvem der var får. Ja, selv i Det Konservative Folkeparti var der bekymring over udtalelserne. Statsministeren nægtede at uddybe, hvem fårene og bukkene var, og det gjorde han med den begrundelse, at han ville holde debatten på det principielle plan. På det retlige plan blev sagen afgjort den 15. marts af Rigsadvokaten, som vurderede, at Muhammed-tegningerne hverken overtrådte

blasfemi- eller racismeparagraffen. Det hed i afgørelsen, at selvom der ikke var grundlag for at rejse tiltale i sagen, var der med henvisning til diverse paragraffer i straffeloven ikke en fri og ubegrænset adgang til at ytre sig om religiøse emner. Det var således ikke en rigtig gengivelse af gældende ret, når det i artiklen i Jyllands-Posten anførtes, at det er uforeneligt med ytringsfriheden at gøre krav på hensyntagen til religiøse følelser, og at man må være rede til at finde sig i hån, spot og latterliggørelse.

Muhammed-krisen fik også den konsekvens, at mange danske muslimer ikke var enige i og ikke følte sig repræsenteret af de synspunkter Det Islamiske Trossamfund og andre danske imamer stod for og havde arbejdet for at virkeliggøre på muslimernes vegne under krisen. På initiativ af det radikale folketingsmedlem Naser Khader mødtes en kreds af danske muslimer den 4. februar for at indlede dannelsen af en forening med navn Demokratiske Muslimer. Interessen for foreningen var stor og den havde op mod 1.000 medlemmer, da den formelt blev stiftet den 1. marts. Hertil kom et stort antal medlemmer af en støtteforening.

Foreningens formål er at være et samlende, toneangivende talerør og debatforum for borgere i Danmark med muslimsk baggrund og at fremme forståelsen for, at Islam er forenelig med en demokratisk stat. Foreningen er et partipolitisk uafhængigt forum for borgere i Danmark med muslimsk baggrund, der bekender sig til Grundloven, retsstaten, demokrati og menneskerettigheder, som disse er defineret i FNs og Europarådets menneskerettighedskonventioner samt EUs charter om grundlæggende rettigheder.

Flere medlemmer var dog begyndt at melde sig ud igen på grund af chikane og dødstrusler fra radikale muslimske miljøer. En illustration af det hadefulde klima fremkom, da et fransk tv-hold med skjult kamera filmede

imam Ahmed Akkari, mens han sagde, at hvis Naser Khader en dag blev minister for udlændinge eller integration, skulle man så ikke sende to fyre ud for at sprænge ham og hans ministerium i luften? Selv beklagede han bagefter, at udtalelsen, som han sagde, udelukkende var fremsat som en spøg, var blevet taget for alvor. Medierne og de politiske partier kritiserede i meget stærke vendinger udtalelsen. De tog episoden som endnu et bevis på, at nogle af de ledende imamer, inklusive Ahmed Akkari, under hele krisen havde talt med to tunger, en beregnet til den danske offentlighed og en til den muslimske, en anklage som imamerne selvfølgelig fandt både urigtig og urimelig.

Der skete dog også andet i dette halvår. Den 8. januar lagde Socialdemokraternes tidligere formand Mogens Lykketoft op til i et interview, at partiet skulle adoptere regeringens skattestop. Socialdemokraterne havde hidtil været en stærk modstander af skattestoppet. De havde siden 2001 tre gange i stedet forsøgt sig med en ny skattepolitik, der indeholdt et skatteloft. Uden succes. Det var Mogens Lykketofts vurdering, at det for eksempel under valgkampen i 2005 havde været for nemt for regeringen at så tvivl om, hvorvidt en socialdemokratisk ledet regering ville føre til stigende skatter. Her lå en af forklaringerne på valgnederlaget. Skattestoppet var nemlig nemt og enkelt at forstå og forklare, skatteloftet var mere kompliceret sammensat og derfor mere tidkrævende at forklare for vælgerne. Udtalelsen vakte bekymring hos partneren i regeringsalternativet Det Radikale Venstre. Den skabte også uro i Socialdemokraternes eget bagland, hvor de kendte fløje igen rørte på sig. Efter et gruppemøde den 10. januar måtte partiformand Helle Thorning-Schmidt berolige ved at sige, at partiet ikke accepterede regeringens skattestop rub og stub, men at skatterne skulle holdes i ro, og at partiet i løbet af kort tid ville komme med et nyt skattepolitisk udspil.

Allerede den 28. januar kunne den socialdemokratiske ledelse præsentere et udspil, som på møder i folketingsgruppen og i hovedbestyrelsen havde fået overvældende opbakning, som Helle Thorning-Schmidt udtrykte det, hvilket er en anden måde at sige det på, at der ikke var en enstemmig tilslutning. Hovedindholdet i udspillet var en accept af regeringens skattestop, altså en fredning af skatter og afgifter, men Socialdemokraterne ville også indføre et takststop i form af stop for stigende brugerbetaling på kollektiv trafik, daginstitutioner samt voksen- og efteruddannelse. Desuden skulle lejerne i de dyreste almene boliger have nedsat huslejen, og der skulle gøres en indsats for at lukke skattehuller, skattefiduser og skattespekulation. Partiet ville arbejde for en skattereform med lave re skat på arbejde, uændret skattetryk og forenkling af skattesystemet. Reformen skulle hvile på en bred politisk enighed, hvorfor de borgerlige partier blev givet en vetoet.

Det var den socialdemokratiske ledelses opfattelse, at staten ikke manglede penge. Det modsatte var faktisk tilfældet. Der var derfor slet ikke var behov for skattestigninger. Den mente, at en af de store forskelle i dansk politik i de kommende år ville blive, at regeringen ville spare op til en skattelettelse, som skulle gives umiddelbart inden afholdelsen af det næste valg. Socialdemokraterne derimod ville investere i at hæve kvaliteten i velfærden blandt andet ved at give kommunerne lov til at øge deres udgifter til for eksempel skoler, sygehuse og børnehaver mere, end regeringen ville og så vente med at gennemføre en skattelettelse, indtil der ud fra en velfærdsbetragtning rent faktisk var råd til det.

Kritikerne af Socialdemokraternes accept af skattestoppet forholdt sig udadtil tavse. Men det var nok ikke uden forbindelse med den nye linie, at Pernille Blach Hansen den 28. marts valgte at forlade Folketinget til fordel for et job som ny direktør i Ny Randers Kommune. Det samme gjaldt formentlig Elise Pedersen,

som trak sig fra aktiv politik efter hun led nederlag om hvem, der skulle være formand for Socialdemokraterne i Region Syddanmark. Det tyndende ud i partiets venstrefløj, og det på et tidspunkt, hvor partiets tilslutning i opinionsmålingerne var historisk lave. Atter blev der sat spørgsmålstegn ved Helle Thorning-Schmidts lederevner. Det blev ikke mindre efter hun 29. marts appellerede til den radikale leder Marianne Jelved om at give Socialdemokraterne mere plads til at være oppositionens ledende parti ved at de radikale koncentrerede sig om at rette deres kritik mod regeringen og ikke mod Socialdemokraterne.

Den øgede afstand på vigtige politiske sagsområder mellem Socialdemokraterne og Det Radikale Venstre, som gradvist havde udviklet sig i de foregående halvår, blev nu endnu mere tydelig. Marianne Jelved afviste blankt Helle Thorning-Schmidts appel, og i en ikke ubetydelig del af den radikale folketingsgruppe øjnede der muligheder for et fremtidigt samarbejde med Venstre og Det Konservative Folkeparti, så Dansk Folkepartis indflydelse kunne mindskes ad den vej. Den 3. april udtalte Naser Khader, som under Muhammed-krisen havde fået et folkeligt genembrud og dermed styrket sin position i partiet, at han gerne ville være integrationsminister i en VKR-regering. Den 4. april afviste de radikales landsformand Søren Bald ikke på forhånd et samarbejde med Venstre og Det Konservative Folkeparti, ligesom han heller ikke afviste et samarbejde med Socialdemokraterne. Det første var den vigtigste politiske melding.

Frustrationerne over den efter fleres opfattelse perspektivløse alliance med Socialdemokraterne blomstrede blandt medlemmerne af den radikale folketingsgruppe. Den 7. april meddelte Marianne Jelved, at folketingsgruppen havde besluttet, at den ikke længere automatisk indgik i en alliance med Socialdemokraterne. I det hele taget skulle de radikale mandater ikke på forhånd tælles med no-

gen steder. Derfor ville de radikale pege på Marianne Jelved som partiets statsministerkandidat og ingen andre. Baggrunden for at bryde det 13 år lange samarbejde med Socialdemokratiet lå også i de radikales fremgang i flere meningsmålinger, og i et ønske om at spille på den kritik, der var internt i dele af Venstre og Det Konservative Folkeparti af regeringens tætte samarbejde med Dansk Folkeparti. Spillet om regeringsmagten var her efter åbnet. Den nye kurs blev organisatorisk fulgt op den 27. april, da Naser Khader og Morten Østergaard, begge tilhængere af det radikale frihedsbrev, blev indvalgt i gruppeledelsen, da den blev udvidet fra tre til fem medlemmer.

Ovenpå de radikales brud og en meningsmåling, der vist en tilslutning på sølle 19 procent, den laveste i 103 år, kunne der nok være behov blandt socialdemokraterne for en saltvandsindsprøjtning. Den 10. april modtog de omkring 50.000 socialdemokratiske partimedlemmer et særnummer af partibladet Socialdemokraten, hvori de kunne læse »Samling om Fornylse«. Heri stod de visioner og programpunkter, der skulle genrejse partiet og bringe det tilbage til regeringskontorerne. Det centrale budskab var, at den offentlige sektor skulle styrkes mærkbart, så kvaliteten i velfærden forbedredes gennem massive investeringer i blandt andet ældrepleje, børnepasning, sundhed, uddannelse, boliger og integration.

Partiformanden erklærede, at Socialdemokraterne var bedre end regeringen til at sikre velfærden og en god offentlig sektor for alle, bedre til at løse problemerne med stigende ulighed i samfundet og bedre til at sikre, at alle danskere stod godt rustet til at klare globaliseringen og den stigende internationale konkurrence. Endnu en gang blev forskellen trukket op: Øget velfærd eller skattelettelser, offentlig sektor eller privat sektor. Partiets politiske modstandere stillede sig skeptisk over for, hvordan programpunkterne skulle finan-

sieres, mens udspillet, som også betegnedes »Socialdemokratiet Classic«, blev godt modtaget af partifæller fra begge fløje og af fagbevægelsen. Det virkede samlende på partiet.

Den rokade i ledelsen af partiet, som partiformanden gennemførte den 25. april skal ses i samme perspektiv. Nogle af Helle Thorning-Schmidts støtter fra formandsvalget et år tidligere blev ofret. Det gjaldt Lotte Bundsgaard, som måtte forlade posten som politisk ordfører til fordel for Henrik Sass Larsen, hvis finansordførerskab blev givet til Jan Petersen. Han blev afløst som formand for folketingsgruppen af Carsten Hansen, som åbenlyst havde modarbejdet valget af Helle Thorning-Schmidt. Venstrefløjen var blevet styrket i partiledelsen. Om det så faktisk ville virke samlende eller splittende på partiet, at formanden havde gennemført den første alvorlige ofring, stod foreløbig hen i det uvisse.

Når Det Radikale Venstre med bruddet med Socialdemokraterne også ønskede at spille på uenigheder internt i regeringspartierne om samarbejdet med Dansk Folkeparti, så var det ikke grebet helt ud af den blå luft. I et interview i Berlingske Tidenden den 22. marts sagde det konservative medlem af Europaparlamentet Gitte Seeberg i forbindelse med en vurdering af Muhammed-krisens betydning for Danmarks omdømme i udlandet, at danskerne stod over en korsvej. Enten kunne de følge Dansk Folkeparti ind i kolonihavehuset eller de kunne vende ansigtet udad og tage udfordringen fra globaliseringen op. Den udtalelse fik støtte fra flere fremtrædende erhvervsfolk og konservative tillidsmænd. De udtrykte også bekymring for de konsekvenser regeringens vedholdende og tætte samarbejde med Dansk Folkeparti var ved at få for Danmarks fremtid. Nogle luftede muligheden for et tættere samarbejde med de radikale. En Gallup-måling viste, at hver anden konservativ vælger mente, at regeringens samarbejde med Dansk Folkeparti skadede Danmarks omdømme i udlandet.

I de sidste dag af marts erklærede Socialdemokraterne, Det Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten, at den konservative forbrugerminister Lars Barfoed burde gå af efter afsløringer af svigt i fødevarerekontrollen. Dansk Folkeparti kunne levere de afgørende stemmer og partiet ville gå i tænkeboks. Regeringen forhandlede med Dansk Folkeparti om hvilke krav, der skulle stilles til ministeren, hvorefter det vigtigste var, at hele sagen skulle underkastes en uvildig undersøgelse.

Da Dansk Folkepartis fødevareordfører Christian H. Hansen overspillede sine kort i et interview i TV-avisen den 6. april ved at sige, at hans partis krav var ultimative, og at ministeren ville blive sat under administration af Finansministeriet, satte statsministeren hælene i jorden. Han gjorde det klart, at han ville betragte et mistillidsvotum til forbrugerministeren som et mistillidsvotum til hele regeringen. Sagen blev gjort til et kabinetspørgsmål. Desuden afviste han blankt, at ministeren skulle sættes under administration.

Herefter måtte Dansk Folkepartis gruppeformand Kristian Thulesen Dahl glatte ud og selv føre forhandlingerne til ende. Sådan kan det gå, når et topstyret parti sender en underofficer til vigtige forhandlinger. Det undlod de andre oppositionspartier ikke at gøre offentligheden opmærksom på, samtidig med at de konstaterede, at det endnu en gang var vist, at når det for alvor blev alvorligt, så faldt Dansk Folkeparti ned som et lam. Omvendt kunne statsministeren bruge episoden til at vise, at det trods alt var Dansk Folkeparti, der holdt regeringen i live.

Efter påskeferien gik Pia Kjærsgaard til angreb på De Konservative. Hun mente, at de for længe havde kørt frit løb med kritik af Dansk Folkeparti. Hun mindede i et meget alvorligt tonefald regeringen om, at den sad på hendes partis stemmer, samtidig med at hun forlangte, at den konservative partiformand

Bendt Bendtsen iredtesatte baglandet og folketingsgruppen. Som en slags magtdemonstration og tak for sidst fik Dansk Folkeparti den 27. april flertal i Folketinget uden om regeringen for et forslag, der opfordrede regeringen til at flytte fødevarekontrollen fra forbrugerminister Lars Barfoed.

Det er imidlertid statsministerens klare prerogativ at afgøre ressortfordelingen ministre- ne imellem, så han behøvede ikke at rette sig efter forslaget. Selvom der således var mere demonstrationspolitik end realpolitik i Dansk Folkepartis initiativ, var det alligevel usædvanligt, at det ikke havde orienteret regeringen på forhånd. En forsoningsfrokost mellem Pia Kjærsgaard og Bendt Bendtsen den 28. april blev ifølge deres egne udsagn afholdt i en urban tone, dog uden at det resulterede i nogen forbrødring. Pia Kjærsgaard forventede helt enkelt at se en mere markant konservativ formand i fremtiden.

Det var på forhånd ventet, at den politiske dagsorden det første halvår af 2006 ville blive klart domineret af forhandlingerne om en velfærdsreform. Regeringen havde annonceret, at den ville komme med et udspil i slutningen af februar, men den fik ganske enkelt ikke tid til at færdiggøre det på grund af Muhammed-krisen. Den 13. januar var Dansk Folkeparti kommet med en overraskende melding. Partiet var nu parat til at hæve efterlønsalderen fra 60 år til 62 år og folkepensionsalderen fra 65 år til 67 år. Meldingen var overraskende, fordi partiet hidtil havde stået fast på, at efterlønnen ikke på nogen måde måtte forringes. Partiet ville da heller ikke være med til hverken at ændre på efterlønnen som en rettighed eller i vilkårene for at få efterløn. Meldingen blev modtaget meget positivt af de potentielle forligspartier, hvortil hverken Socialistisk Folkeparti eller Enhedslisten hørte. Der tegnede sig nu et klart flertal for en senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet.

Gruppeformand Kristian Thulesen Dahls begrundelse for kursskiftet var, at ved at melde sig ved forhandlingsbordet om dette dagsordenspunkt kunne partiet bedre forhindre regeringen og Socialdemokraterne i at vedtage reformer, der var mere vidtgående, end Dansk Folkeparti brød sig om. Der syntes ud fra mediernes dækning, at være forståelse internt i partiet om kursændringen, men det forhold kunne også skyldes, at Kristian Thulesen Dahl inden han bragte nyheden på TV, havde sendt en intern email, hvori han bad tillidsfolkene om at henvise alle journalistiske henvendelser til ham.

Nogen uro i baglandet var der dog alligevel, for Kristian Thulesen Dahl sagde nogle dage senere, at partiet helst ville bevare efterlønnen, som den var, og at partiet ikke havde ændret holdning, men blot ændret strategi. Han stillede endvidere krav om, at der også blev lavet en ny velfærdsordning for de 60 til 62-årige, hvis efterlønsalderen blev hævet. Ordet løftebrud sneg sig ind i debatten, og det havde siden 1998 været det værste ord, der kunne kobles sammen med efterlønnen. Så i et forsøg på at berolige kernevælgerne erklærede Pia Kjærsgaard den 28. marts, at partiet ikke ville gå med til ændringer i efterlønnen, uden at der også gennemførtes stramninger i kravene til familiesammenføring.

Regeringens velfærdsudspil »Velfærdsreformer og investeringer i fremtiden« blev offentliggjort den 4. april. Ved den direkte tv-transmitterede præsentation sagde statsminister Anders Fogh Rasmussen, som var flankeret af vice-statsministeren, økonomi- og erhvervsminister Bendt Bendtsen og finansminister Thor Pedersen, at udspillet var et af de bedst forberedte projekter i nyere tid. Det var i hvert fald en kendsgerning, at det havde været længe undervejs, byggede på et stort kommissionsarbejde og for centrale deles vedkommende været genstand for megen offentlig debat. Offentligheden var på forhånd

blevet grundigt forberedt på, at reformer var nødvendige.

Det var den også blevet, da regeringen den 16. marts havde præsenteret sit globaliseringsudspil. Det bestod af 333 konkrete initiativer, som regeringen selv havde uddraget af Globaliseringsrådets arbejde og diskussioner. De udgjorde tilsammen den strategi, regeringen ville forfølge for at bringe Danmark op i verdensklasse, når det gjaldt uddannelse, forskning og innovation. Danmark skulle i 2015 være det mest konkurrencedygtige samfund i en globaliseret verden. Det krævede endog særdeles omfattende investeringer i forskning og i uddannelse på alle niveauer og for at få råd til det, var det nødvendigt med velfærdsreformer.

Hovedindsatsområderne i regeringens velfærdsudspil var 1) investeringer i fremtiden: Forskning og udvikling, uddannelse, innovation og iværksætteri, 2) flere aktive år på arbejdsmarkedet: Hurtigere gennemførelse af uddannelserne, senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet og en styrket arbejdsmarkedspolitik, 3) Bedre integration: flere indvandrere og efterkommere i arbejde og fremtidig indvandring med bedre kvalifikationer. Konkret betød det blandt andet forslag om, at der gradvist opbyggedes en globaliseringspulje til investeringer i fremtiden, så den i 2015 udgjorde 13 milliarder kroner, at mindst 95 procent af en ungdomsårgang gennemførte en ungdomsuddannelse i 2015, at 10.klasse nedlagdes og erstattedes af en ungdomsklasse, der målrettedes unge, der havde brug for at forbedre deres forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse, at mindst 50 procent af en ungdomsårgang fik en videregående uddannelse i 2015, at der afsattes en pulje på 1 milliard kroner til forbedringer af voksen- og efteruddannelserne, at det offentliges bidrag til forskning og udvikling blev bragt op på 1 procent af BNP fra 2010, at SU-stipendiet blev gjort afhængig af tidlig studiestart og fremdrift i studiet, at SU

blev begrænset til studiets normerede tid, at folkepensionsalderen hævedes gradvist fra 65 år til 66 år i 2023 og til 67 år i 2025, at efterlønsalderen hævedes gradvist fra 60 år til 61 år i 2017, til 62 år i 2019 og til 63 år i 2021, at efterlønnen målrettedes personer med et langt arbejdsliv bag sig, at bidraget til arbejdsløshedsforsikring sættes ned og efterlønsbidraget sættes tilsvarende op, at dagpengereglerne strammedes, at sanktioner skærpedes for ledige, som reelt ikke stod til rådighed for arbejdsmarkedet, at der blev givet løntilskud til virksomheder, der ansatte indvandrere, at en håndholdt indsat via jobkonsulenter styrkedes, at der indførtes en green card-ordning for særligt kvalificerede udlændinge, at der indførtes en test i dansk og danske samfundsforhold forud for familiесammenføring, og at der indførtes en integrationseksamen med nye krav for tidsbegrænset opholdstilladelse og ret til kontanthjælp i stedet for starthjælp.

Da regeringen på forhånd adskillige gange havde tilkendegivet, at den seriøst gik efter et bredt forlig, havde den forsynet både Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti med en de facto veto, selvom statsministeren ikke direkte havde brugt det ord. Deres udmeldinger var da også på den ene side præget af en vilje til konstruktive forhandlinger og på den anden at pege på områder, hvor indrømmelser fra regeringen absolut var nødvendige. Både Socialdemokraterne og Dansk Folkeparti ville for eksempel have, at efterlønsalderen ikke skulle være 63 år, men 62, og at især Dansk Folkeparti ville have, at indfasningsperioden på 10 år skulle være længere. Socialdemokraterne protesterede voldsomt over, ja kaldte det et løftebrud, at dagpengesatserne for de 25-29 årige blev halveret, hvis de ingen uddannelse havde eller ikke var forsørgere, og at regeringen ville fjerne den forlængede dagpengeret for de 55-59 årige. Begge partier stillede sig også skeptiske over for forudsætningerne bag de økonomiske beregninger, der lå til grund for regeringens ud-

spil. De fandt dem for barske og pessimistiske og at regeringens udspil var præget mere af pisk end af gulerod.

Ændringerne af SU-reglerne blev hurtigt opgivet, fordi regeringen i 2004 havde indgået et bredt SU-forlig, hvori også Socialistisk Folkeparti deltog. Partiets formand Villy Søvndal erklærede, at de foreslåede ændringer var et klart forligsbrud. Finansminister Thor Pedersen fastslog herefter, at regeringen ville overholde alle indgåede aftaler og følge de almindelige parlamentariske spilleregler, hvilket han udlagde sådan, at et forlig kun kan opsiges i forbindelse med et folketingsvalg.

Fagbevægelsen søgte at lægge pres på forhandlerne ved at indkalde til protestdemonstrationer den 17. maj mod regeringens planer om forringelser af efterlønnen, dagpenge og SU. Statsministeren advarede mod at piske en stemning op, der kunne vanskeliggøre forhandlingerne. Socialdemokrater deltog alligevel aktivt i planlægningen af demonstrationen og Pia Kjærsgaard udtalte sympati for formålet med demonstrationen. Dansk Folkeparti forsøgte at lægge pres på Socialdemokraterne forud for demonstrationen ved at erklære, at hvis Socialdemokraterne sagde nej til ændringer af efterlønnen, ville Dansk Folkeparti også sige nej og dermed blokere totalt for ændringer. Men udspillet blev ikke taget seriøst og alene betragtet som et taktisk fif. Med mellem 65.000 og 100.000 deltagere blev demonstrationen den største siden 1985-demonstrationen mod Schlüterregeringens overenskomstindgreb.

Hverken Socialistisk Folkeparti eller Enhedslisten deltog i forhandlingerne, som der i øvrigt ikke slap ret meget ud om til pressen. Kun at der var bevægelse hos parterne, og at de mange uformelle kontakter på kryds og tværs mellem partierne gavnede de officielle forhandlinger hos finansministeren. Og den 20. juni kunne regeringen, Socialdemokrater-

ne, Dansk Folkeparti og Det Radikale Venstre præsentere det forlig, de var nået frem til.

Efterlønnen var bevaret som en rettighed og kunne stadig oppebæres i fem år. Efterlønsalderen blev sat op til 62 år og folkepensionsalderen til 67 i 2022, men der var en klausul om, at efterlønsalderen og pensionsalderen skulle stige i takt med, at befolkningens gennemsnitsalder steg, og det kunne, hvis levetiden fortsatte med at stige i samme takt, som den hidtil havde gjort, betyde, at pension- og efterlønsalderen i 2025 blev henholdsvis 68 år og 63 år.

Fortolkningen af dette teknisk smarte kompromis blev straks gjort til et konfliktpunkt. Dansk Folkeparti fastholdt, at efterlønsalderen kun var sat op til 62, og at det klart fremgik af forligsteksten, at partierne skulle mødes i 2015, og der stod det selvfølgelig partierne frit, om de ville løse udfordringen ved at justere i efterlønsalderen eller noget andet. Socialdemokraterne fandt det rimeligt, at en stigende levealder også førte til en senere tilbagetrækning. Planerne om at halvere dagpengene for de 25-29 årige var blevet erstattet af en tidligere aktivering. Særreglen for de ledige 55-59 årige afskaffedes mod, at de fik garanti for et servicejob i den offentlige sektor. 10. klassen blev ikke afskaffet. Stramningerne på udlændingområdet var skrevet i et sidekapitel og alene aftalt mellem regeringen og Dansk Folkeparti, for hvem de havde været et hovedkrav.

Der var enighed om at bruge 10 milliarder kroner til investeringer i forskning, styrkelse af uddannelserne og efteruddannelserne, og der oprettedes en fond på tre milliarder kroner til forebyggelse af fysisk og psykisk nedslidning, ligesom arbejdsmiljøtilsynet styrkedes. Den senere tilbagetrækningsalder fra arbejdsmarkedet betød sammen med de øvrige tiltag til fremme af beskæftigelsen, der lå i forliget, at en væsentlig del af opgaven med at udvide antallet af beskæftigede

og sikre et økonomisk råderum og dermed grundlaget for bevarelsen af velfærdssamfundet årtier frem, efter forligspartiernes opfattelse var løst.

Nu skal man altid passe på med at hæfte betegnelsen historisk på begivenheder. Men dette forlig hørte afgjort til i den klasse. Et forlig, der omfattede social-, uddannelses-, forsknings-, arbejdsmarkeds-, integrations- og udlændingepolitik, ja stort set alle politiske sagområder, og som oven i købet havde en så usædvanlig lang varighed og dertil et meget bredt flertal bag sig, var ganske enkelt helt usædvanligt. Det vidnede om et modent og velfungerende partisystem, som trods den konstante indbyrdes kamp mellem partierne om vælgernes stemmer kunne løfte sig op over den kortsigtede interessevaretagelse.

Dermed ikke sagt, at den ikke også havde haft indflydelse på udfaldet. Socialdemokraternes formand Helle Thorning-Schmidt havde bevist, at hun kunne indgå store politiske aftaler med bred opbakning fra fagbevægelsen. Det havde hun endog meget brug for. Det gjorde det sværere for hendes modstandere i og udenfor Socialdemokratiet at fremstille hende som en politisk novice uden politisk tyngde. Dansk Folkeparti havde bevist dets regeringsduelighed ved, at det også i situationer, hvor regeringen havde brug for andre partier, var rede til at tage ansvar for beslutninger, som partiet ellers havde agiteret stærkt imod. Trods de radikales ønske om helt at afskaffe efterlønnen havde de medvirket aktivt og placeret sig centralt i forhandlingsprocessen og sikret sig, at de var med i den fremtidige udmøntning af det omfattende forlig.

Velfærdskommissionen var en konservativ idé og velfærdsreformer en konservativ mærkesag, så på trods af at efterlønnen ikke var blevet afskaffet, var reformerne efter de konservatives opfattelse alligevel et stort skridt i den rigtige retning. Det næste, som annonce-

res med det samme, skulle være en skatteletelse. Forliget var en klar sejr for statsministeren og hans parti, hvilket vel egentlig bedst ses af, at Mogens Lykketoft erkendte, at det ville komme til at gå denne reform bedre, end den han var med til at strikke sammen i 1998. Den var bedre forberedt denne gang og holdningerne var modnede og at læren var, at reformer skal komme med et meget, meget langt varsel. Det var lige før, han kom til at rose Venstres kontraktpolitik.

Halvåret havde budt på nok så vigtige begivenheder. Grundlæggende principper i et demokratisk samfund havde været genstand for en omfattende offentlig debat. Danmark havde oplevet at komme i det internationale brændpunkt på en uønsket og konsekvensrig måde, hvis vigtigste indenrigspolitiske effekt var en polarisering af et centralt politisk sagområde og en ransagelse i det muslimske miljø. Der var blevet gravet grøfter og sat skel, men sammenhængskraften på det partipolitiske plan var dog ikke blevet mere svækket, end at et stort historisk velfærdsforlig kunne vedtages.

Samarbejds mønsteret var grundlæggende uforandret, men de små bevægelser, der havde kunnet konstateres efter valget i 2005, blev yderligere forstærket. Vigtigst var Det Radikale Venstres opgivelse af på forhånd at ville pege på en socialdemokratisk ledet regering. De havde udstedt et frihedsbrev og ville nu i stedet pege på Marianne Jelved. Det var heller ikke uden betydning, at Det Konservative Folkeparti og Dansk Folkeparti i stigende grad var på kollisionskurs. Mange konservative kiggede gerne over mod de radikale. Halvåret bød også på intern kritik i Venstre både af topstyring og af bindingen til Dansk Folkeparti. Socialdemokraterne havde i alt væsentligt formået at samle sig og var efter et voldsomt dyk i meningsmålingerne ved indgangen til det næste halvår tilsyneladende på vej frem igen med en nyformuleret velfærds politik.